

- пословицу: „Пси лају а караван пролази”. Зато је утеха у
- самом стваралаштву и у оствареним изузетним вредностима: све мине, остаје велико дело.

КЊИГА ОСНОВНОГ И НУЖНОГ ЗНАЊА ■ О ЈЕДНОМ ЕВРОПСКОМ НАРОДУ

Професор Сава Бабић је књижевник. Он је писац, по много чему можемо рећи и песник. Основни потез свег његовог досадашњег рада, конач крајем којим он везе свој баснословни шлингер, своје обимно дело, јесте уметност, лепа књижевност, есеј високог стила, поетски израз. Оно без чега, разуме се, нема литературе, нема песме, лирике, епа, нема научне експликације, критике, ни естетике, јесте – језик. Бабић је сав посвећен језику, језик је његов предмет, струка, страст, љубав. И то не један језик него два. При том овај вредни стваралац није пуки филолог, лингвист, граматик, његово познавање језика, занимање за језик, није у теорији, него је све уроњено у језичку стварност, у највишу стварност језика: у култивисани језик највиших репрезентата речи, у уметничко дело, а најзад и у одговарајући пренос једног остварења у адекватну варијанту тога остварења на други језик.

Не само као универзитетски професор који схвата потребу Катедре и чини све да унапреди њен рад и оплемени њену сврху, него и као темељни радник и изучавалац најширег подручја и самог темеља области којом се бави, доктор Бабић је био, свакако, позвана личност да напише основни, уводни, а сажет приступ једној култури и историји народа који добро познаје. Тако је настала ова књига, *Мађарска цивилизација*. Свакако бисмо се могли питати шта значи заправо реч цивилизација, но изгледа да је овај термин био у замисли издавача, постоји, наиме, серија оваквих књига. Нема нарочите користи упуштати се у то. Вредност, међутим, дела које је пред нама је несумњива.

Ова књига је пре свега питка и занимљива, њену чар чини баш то што је јамачно научно беспрекорна, а опет писана некако лако, прегледно, готово неофицијелно, на махове сасвим есејистички, лично, али никада са одступањем од факта, чињеница и истине. Ова је књига присна, добронамерна, упутна, неакрибична, неуштогљена и може се читати као уметничко дело... У сваком случају, ово је темељни водич за прва знања

o једној великој историји и o једном великом етносу, o једном европском народу високе културе и битног доприноса вредностима човечанства... Разуме се да се у њој, овако писаној, могло наћи, онда, и пристрасности. Али пристрасност, наравно као мана свакако неприхватљива, претвара се у врлину кад аутор не жели да одступи од својег разумевања ствари, свог начина гледања и, нарочито, од својих смелих, и у предмету још неусвојених нових ставова и налаза, за које сматра да су обogaћење прегледa раније у науци прихваћених...

Овом књигом о нашем северном суседу, с чијом смо историјом, културом, обичајима и људима потпуно и готово одвајкада повезани, а судбине су нам увек, и нарочито данас, испреплетене, добија најпре, знатно, наша, српска култура и наша, српска цивилизација! Јер је наше да познајемо свет, нама ближи и онај од нас удаљенији. Мађари могу бити задовољни што се о њима код других нешто каже, али они добро, и много, и тако знају о себи. Али ова је књига прилика да се ми Срби запитамо да ли о једном народу и нашем суседу, и то тако блиском, знамо довољно. Било би, овим поводом, и те како добро да се подсетимо на сопствену игноранцију, заблуде, предрасуде, па и мржње, велико незнање и ружан и потпуно непотребан и некултуран презир који, нажалост, у доброј мери краси извесне појединце у Срба када је реч о Мађарима. Зашто се о томе не би говорило? Зашто се не би говорило о томе и када је реч, рецимо, о Румунима, или Бугарима. А и о тим народима, о њиховим државама, културама и цивилизацијама, тврдим, код нас се зна мало, много мање него што је то нама, ради нас самих, потребно. Зато кажем да је дело Саве Бабића најпре добро за нас. Било би довољно примера да се моја тврдња поткрепи, примера који нам не служе на част. Наши људи, поготову млађи, сасвим течно, тачно и изворним изговором и нагласком произносе енглеска имена, имена људи и географска имена, премда Енглези живе далеко од нас. Мађарска имена, лична и географска, једва ко и међу јавним нашим личностима, људима од положаја и угледа, говорника на телевизији нарочито, коректно изговара, она се непрестано најчешће погрешно изговарају! А Мађари живе ту, с нама, поред нас, близу нас. То није лепо и није право. Да не говоримо овде о појму маџарона, наслеђеном

из наше не тако далеке прошлости, а који је и данас спреман да украси неког ко мађарски зна, мађарске вредности воли и мађарске пријатеље има. Познавање и то научно, културно, цивилизацијско познавање других народа, ефикасан је лек против предрасуда, глупости, шовинизма и идеје о сопственој супремацији, те оно у највишој мери обогаћује један народ, његову културу или цивилизацију...

Бабић је приступио овом свом делу доброхотно, оригинално, иако је, разуме се, општи приказ временски огромне и догађајима крцате повести неког народа увек нужно и конвенционалан. Потреба историчности као метода ту је неизбежна, па је ово дело, разуме се, и нека врста историје мађарског народа. Али Бабић почиње с апатридима! То је безазлено, срачунат научник то не би учинио. Већ на почетку читамо судове Шандора Марайја, који је напустио земљу, живео у туђини, био сасвим далеко од инсталисаног патриотизма и као неумољив критичар умро напуштен и непознат. Такође је једна од основних оријентација Бабићевог дела Бела Хамваш, уистину за живота презрен, одбачен, запуштен, а и данас у великој мери у својој домовини непознат! Међутим, испоставља се, да су ова двојица, у двадесетом веку, људи, писци, философи и зналци који су дух, смисао, пут и повест Мађара можда најбоље знали и разумели! Они су, наравно, сасвим солидан и битан извор за приказ мађарске коби и мађарске величине... Такође, Бабић књигу почиње и цитирањем једне од лаких, неодговорних, а типичних примера српске игноранције, од необјашњивог мешања Мађара с Келтима... Па ето, негде при крају књиге, Бабић као о ауторитету говори о још једном значајном Мађару прошлог века, једном од најмаркантнијих, о Ђерђу Лукачу, такође мислиоцу, философу, а писцу од крајности. Наиме о интелектуалном стожеру идеолошке подлоге најцрњих дана Мађарске... Бабићева историја је, дакле, једно, усуђујемо се рећи, нетипично гледање, али можда баш зато је она и вредна...

Овећа солидна поглавља књиге нужно су овде посвећена попреклу народа. Свакако, сигурни смо, овде нема произвољности. У својој бити покретан народ има и динамичну историју. Религија која почиње из таме и мистерије паганства такође је подложна законима покрета. Од настанка државе и првих династија па надаље, аутор нас проводи кроз векове, од Арпада

и краља Матије, све до кључне тачке проблема сваке нације, до заснивања културе. Тек од темељног идентитета народног, који је увек колико у религији, боље рећи у високој духовности, толико и у егзистенцијалној, крвавој бици за живот, за простор и материјални напредак, долази се до чистог појма и стварности једне културе, а онда већ наступа државна, односно политичка историја. Тако је и код Мађара. Паралелно, тумачи нам и приповеда писац – Бабићева историја је често лепо причана прича, то је ваљда педагошки моменат, наставнички, као да га слушамо док говори – напоредо са развојем и перипетијама државе појављују се велики људи. Велики људи стварају народ, који је, разуме се, са своје стране изнедрио, изабрао, каткад једноставно извикао, своје првочаснике у поверењу, у нади. Одмах су ту и ствараоци мисли, уметности. Више нема шама-на, врача и пророка, долазе писци, филозофи и очеви нације... Надаље са занимањем пратимо развој мађарске „материјалне” културе. Поглавља следе по етнографском принципу поређана и објашњена – живот, климат, обичаји, па највише артефакта: кућа, одећа, алати, исхрана, а и то се непрекидно меша с такође овде етнолошки схваћенима смисловима, трансцендијама, народном музиком...

Овако сажета историја Мађара нам се указује као стална и брза промена. Уврежење, укореење Мађара у европски котао, на мало страница једне књиге, нарочито код Бабића, чини нам се као стална ватра, бујно превирање, селидба, цветање, померање, бура. Највиши политички израз друштвене буре је револуција. Национално учвршћење, национално самоосовљење у условима помешаних народа, интереса, државних творевина, сталежа и класа, у околностима силе и ратова; оружана историја, сама по себи је драма, и настајање стабилизване нације бива нам предочено као драмска форма, скоро као филм. (После ће се Сава Бабић запитати: откуда Мађарима тако велики, у светским размерама значајан и снажан уметнички филм... Сетимо се само mouvement-а код Јанчоа...) Уједно, они нама временски ближи догађаји бивају у нашим очима привидно многобројнији... Историја средње Европе (и Балкана) у последњих две стотине година, када су промене на мапи капиталне, а дешавају се сваке деценије, воде нас у овој књизи кроз сцене великих невоља, и великих подухвата, које су претрпели Мађари у тако несталној – у

погледу граница, савезништава, уређења и јурисдикције – држави. Све је то коректно, а каткад и виртуозно, приказано. Међутим, у овом прегледу исто толико, ако не и више места заузима уметност, књижевност најпре! Бабић своје читаоце обавештава заправо о великом броју најистакнутијих стваралаца мађарске поезије, књижевности уопштено узев, а најзад и музике, сликарства и других видова нечег што је, једном створено, заправо непролазно: *Ars longa*.

Овај део књиге је најзначајнији. Не један одвојени, екстраховани део, него део целине разасут по целом трактату, који говори о писцима и песницима и који нас упућује на времена, околности и биографске податке о ствараоцима, тај део је за мене, не само у случају Бабића и мађарске литературе, него уопште, најбитнији. Јер је поезија, јер су песници сукус и врх, поента, и културе и језика и нарави и судбине и историје, па ако хоћете и цивилизације једног народа. Вера и Песништво обележавају непогрешиво један народ, а не техничка цивилизација. Не бих могао рећи да се Сава Бабић у томе слаже са мном, ја то не знам, али држим за веома добро што је у овој књизи мађарска књижевност, иако на тако оскудном броју страница, врло лепо и достојно приказана. Срећом, Срби већ познају неке од великих мађарских песника, захваљујући својевременим, а и модерним, преводима и препевима које су остварили наши врли литерати. Али читајући један приказ историје неког народа, ми и иначе нужно стичемо извесну препознатљиву глад за његовом поезијом, за епом и лириком, за романима и приповеткама тог народа! Ми зажелимо да чујемо како дише и мисли тај народ који је проживео сав онај велики пут од древности до данас, који се и у нашим данима толико мучи, до грла у свом опстанку и градњи сигурности за своју децу. Како сви ти предели и крајеви у којима су живели, сви ти обичаји кроз које су прошли, све те трансформације које су претрпели, како пејсаж, подука, васпитање и идеја тог народа звуче у њиховим стиховима и прози. То читалац зажели да упозна... Сава Бабић се не скањера. Упућујући нас на изворе, он по својем осећању, по својем знању, по својој философији, а наравно с правом и по свом укусу, наводи изричито, десет личности Мађара које он држи за највеће. Кнез Арпад, краљ Иштван, краљ Магија, Јанус Панонијус, Никола Зрињски, Михаљ Чоконаи, Иштван Сечењи, Шандор Петефи, Ендре Ади

и Бела Хамваш...

Прво издање објављено је 1996. године, а друго, допуњено је управо пред нама.

За друго издање књиге професор Бабић је написао и истрапан преглед новије књижевности Мађарске. Ово је веома драгоцено упутство. Зналачки и са нужним коментарима, аутор је саставио списак најрелевантнијих имена, и често дела, истакнутих стваралаца. Овде се могу наћи славна имена песника које данас зна цео свет, од Шандора Петефија и Мора Јокаија, па све до данашњих, мање познатих, а и практично непознатих, мађарских живих писаца, Петера Естерхазија и Андраша Форгача... Основна идеја приказа је експликована мисао да мађарска књижевност данас уопште не каска за светском пажњом или признањем, него да је она потпуно равноправан део европске и светске књижевности. Постоје у овој књизи и шири пасуси о већ поменутим интригантним личностима ове књижевности, о Хамвашу и његовом кругу (Лајош Сабо, Бела Табор), о Маркаију и другима... О носиоцу Нобелове награде за књижевност (2001.) Имреу Кертесу (такође Мађару који не живи у својој домовини!) постоји ту занимљив дужи напис. Надаље у Бабићевој књизи сада налазимо и обиље података о мађарској музици, те посебно о архитектури (чији представници имају грађевине и у нашој земљи – Маковец). Сада је знатно употпуњен свестрани преглед уметности овог народа ...

Иво Андрић је, на чувеним скуповима са младим писцима (у *Студентском књижевном листу*, у Балканској улици) истицао да књижевно образован читалац, писац поготову, поред фундаменталних дела светске књижевности, које на време треба да прочита, у својем животу и раду не сме да се лиши разних добрих приручника: речника, енциклопедија, компендија, свезнања, водича, лексикона, мапа, поготову историјских и културно-историјских прегледа. Но, познавање света, нужност познавања чињеница што се односе на разне културе, народе, језике, историју и одлике других људи није неопходност само за писце. Данас се ова потреба проширила на све људе. Од наших судова одсечених као на пању, од наших сујетних мњења, од наше искључивости и нашег дезоријентисаног базања светом, од наших заблуда о другима и себи, ослобађаћемо се само приближавањем логосу, а